

Basic Texts for the Further Development of Prevention Created as Part of the VYNSPI Project: Textbook, Dictionary, and Examples of Good Practice

Základní texty pro další rozvoj prevence vzniklé v projektu VYNSPI: učebnice, slovník, příklady dobré praxe

GABRHELÍK, R., MIOVSKÝ, M.

Department of Addictology, First Faculty of Medicine, Charles University in Prague and General University Hospital in Prague, Czech Republic

Citation: Gabrhelík, R., Miovský, M. (2012). Basic texts for the further development of prevention created as part of the VYNSPI Project: Textbook, Dictionary, and Examples of Good Practice [Základní texty pro další rozvoj prevence vzniklé v projektu VYNSPI: učebnice, slovník, příklady dobré praxe]. *Adiktologie*, (12)3, 232–243.

SUMMARY: The beginning of the discussion about a systematic approach to the school-based prevention of risk behaviour in the Czech Republic dates back to 15 years ago, when this issue was included in the agenda of the Czech Ministry of Education. This article introduces three key publications that were created as part of the development project referred to as VYNSPI. These publications respond to the lack of texts structured and conceived in such a way, as well as to the enduring inconsistencies in basic definitions, terminology, and theoretical constructions and their application to school-based prevention. This field involves the activities of institutions and providers coming under at least five different governmental portfolios (including the Ministries of Education, Health, Labour and Social Affairs, the Interior, and Transport). Logically, this has given rise to recurrent complex problems in terms of communication, conceptual frameworks, and organisation, which need to be addressed within a systematic approach. The three texts mentioned above are intended to facilitate the solution to the problem by unifying the per-

SOUHRN: Diskuse o systémově pojaté školské prevenci rizikového chování je v České republice záležitostí přibližně posledních 15 let, kdy byl tento úkol svěřen do gesce MŠMT. V článku představíme tři klíčové publikace, které byly vytvořeny v rámci rozvojového projektu s akronymem VYNSPI. Tyto publikace jsou reakcí jednak na nedostatek takto strukturovaných a pojatých textů a jednak na přetrvávající problémy v základních definicích, terminologii a teoretických konstruktech a jejich aplikaci v oblasti školské prevence. V ní se setkávají instituce a poskytovatelé s příslušností minimálně k pěti různým rezortům (MŠMT, MZ, MPSV, MV a MD) a logicky tak opakovaně dochází k nelehkým komunikačním, koncepčním i organizačním problémům, které je nutné řešit systémově. Uvedené tři texty mají pomoci celý problém facilitovat v rovině sjednocení pohledu a slovníku hlavních aktérů. První z publikací, která je současně první monografií sestavenou editorským týmem projektu, je „Primární prevence rizikového chování ve školství“. Jako druhou publikaci představíme „Příklady dobré praxe programů školské prevence riziko-

Submitted: 17 / JUNE / 2012

Accepted: 16 / JULY / 2012

Grant support: This publication was created as part of Project No. CZ.1.07/1.3.00/08.0205 ESF ECOP (“VYNSPI”), co-funded by the European Social Fund and the national budget of the Czech Republic. This article was written using institutional support from the PRVOUK-P03/LF1/9.

Address for correspondence: Roman Gabrhelík, PhD / gabrhelik@adiktologie.cz / Department of Addictology, First Faculty of Medicine, Charles University in Prague and General University Hospital in Prague, Apolinářská 4, 128 00 Prague 2, Czech Republic

spectives and language adopted by the key stakeholders. The first publication, which was also the first monograph drawn up by the project's editorial team, is entitled "Primary Prevention of Risk Behaviour in the School System". "School-based Prevention of Risk Behaviour: examples of good practice" is the second publication described in the article. The third outcome of the VYNSPI project is "Interdisciplinary School-based Primary Prevention: the explanatory dictionary of basic terms". All three works were published in the Czech language.

KEY WORDS: TERMINOLOGY – BASIC TERMS AND CONCEPTS – THEORY – APPLICATION – SCIENTIFIC AND LEARNING TEXTS – RISK BEHAVIOUR – SCHOOL-BASED PREVENTION

● 1 INTRODUCTION

The objective of the project entitled "The Development of a System of Modular Training in the Prevention of Risk Behaviour for Educational and Counselling Professionals in Schools and Educational Institutions at the National Level" (Reg. No. CZ.1.07/1.3.00/08.0205 ESF ECOP), known by the acronym VYNSPI, was to design a consistent framework for training in the prevention of risk behaviour in the Czech Republic.

The beginning of the discussion about a systematic approach to the school-based prevention of risk behaviour in the Czech Republic dates back to 15 years ago, when this issue was included in the agenda of the Czech Ministry of Education. Throughout this relatively long period of time, the area of prevention has struggled with terminological inconsistencies. A number of professional texts repeatedly referred to the lack of a conceptual framework, integrated policies, and inconsistent terminology (e.g. Miovský et al., 2004), both in terms of coordination (see, for example, the policy documents on prevention adopted by the different ministries, including those of Education, the Interior, and Health) and in relation to the different types of risk behaviour. An elementary textbook on the prevention of risk behaviour was also lacking. There was only an omnipresent vague notion about which prevention programmes may have a real preventive potential (effect) or which preventive interventions may meet the strict requirements for quality.

This article introduces three key publications that were created as part of the VYNSPI project. The first publication, which was also the first monograph drawn up by the project's editorial team, is "Primary Prevention of Risk Behaviour in the School System". "School-based Prevention of

vého chování". Třetí představenou knihou z dílny projektu VYNSPI bude „Výkladový slovník základních pojmů mezioborové školské prevence rizikového chování“. Všechny tři publikace vyšly v českém jazyce.

KLÍČOVÁ SLOVA: TERMINOLOGIE – ZÁKLADNÍ KONCEPTY A POJMY – TEORIE – APLIKACE – ODBORNÉ A STUDIJNÍ TEXTY – RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ – ŠKOLSKÁ PREVENCE

● 1 ÚVOD

Projekt „Tvorba systému modulárního vzdělávání v oblasti prevence rizikového chování pro pedagogické a poradenské pracovníky škol a školských zařízení na celostátní úrovni“ (reg. číslo CZ.1.07/1.3.00/08.0205 ESF OP VK), který je známý pod akronymem VYNSPI, byl realizován s cílem vytvořit návrh ucelené podoby vzdělávání v prevenci rizikového chování v České republice.

Diskuse o systémově pojaté školské prevenci rizikového chování je v České republice záležitostí přibližně posledních 15 let, kdy byl tento úkol svěřen do gesce MŠMT. Přes tuto relativně dlouhou dobu jsme se v oblasti prevence potýkali s nejednotností terminologie. V různých odborných textech opakovaně nacházíme zmínky o nekoncepčnosti prevence a terminologické nejednotnosti (např. Miovský et al., 2004) jak na úrovni koordinační (viz např. strategické dokumenty v prevenci na úrovních jednotlivých rezortů – Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví atd.), ale také napříč jednotlivými typy rizikového chování. Dalším výrazným nedostatkem byl základní učební text k prevenci rizikového chování. Všeprůstupující byla nejasná představa o tom, které preventivní programy mají skutečný preventivní potenciál (efekt), jaké preventivní intervence splňují náročné požadavky na kvalitu atd.

V tomto článku představíme tři klíčové publikace, které byly vytvořeny v rámci projektu VYNSPI. První publikací, která je současně první monografií sestavenou editorským týmem projektu, je „Primární prevence rizikového chování ve školství“. Jako druhou publikaci představíme „Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování“. Třetí představenou knihou z dílny projektu

Risk Behaviour: examples of good practice” is the second publication described in the article. The third deliverable of the VYNSPI project is “Interdisciplinary School-based Primary Prevention: the explanatory dictionary of basic terms”. All were published in the Czech language.

A great deal of written material was published during the implementation of the VYNSPI project. Some of the texts, however, are viewed as those of key significance. In particular, they include the series of texts dealing with the quality and effectiveness of preventive interventions (Miovsky et al., 2011). These series are closely related to the previous efforts (Miovsky et al., 2004, 2006, 2007): Standards of Professional Competency of Providers of the Programmes of the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour (Pavlas Martanová (Ed), 2012a), Certification Rules and On-site Inspection Guidelines for the Process of Certification according to the Standards of Professional Competency of Providers of the Programmes of the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour (Pavlas Martanová, 2012b), Certifier’s Manual: a tool for the practical implementation of the process of certification according to the Certification Rules and On-site Inspection Guidelines in compliance with the Standards of Professional Competency of the Providers of the Programmes of the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour (Pavlas Martanová, 2012c), Four-level Model of Qualifications for Practitioners in the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour (Charvát et al., 2012), and Recommended Structure and Scope of the Basic Preventive Programme of the School-based Prevention of Risk Behaviour (Miovsky et al., 2012).

● 2 KEY PUBLICATIONS

● 2 / 1 Interdisciplinary School-based Primary Prevention: the explanatory dictionary of basic terms

Full reference

Miovský, M. a kol. (2012). *Výkladový slovník základních pojmů mezioborové školské prevence rizikového chování*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Team of authors

Michal Miovský, Tereza Adámková, Lenka Čablová, Tomáš Čech, Pavla Doležalová, Lenka Endrödiiová, Roman Gabrhelík, Miroslav Charvát, Lucie Jurystová, Lenka Macková, Veronika Pavlas Martanová, Monika Neveralová, Petr Novák, Olga Orosová, Lenka Skácelová, Lenka Šťastná, Michaela Širůčková, Michaela Štefunková, Jaroslav Vacek, and Jana Zapletalová

VYNSPI bude „Výkladový slovník základních pojmů mezioborové školské prevence rizikového chování“. Všechny publikace vyšly v českém jazyce.

Během realizace projektu VYNSPI byl vydán poměrně velký objem textů. Nicméně některé z textů považujeme za klíčové. Jedná se především o linii textů vztahujících se ke kvalitě a efektivitě preventivních intervencí (Miovsky et al., 2011). Tato linie úzce navazuje na předchozí aktivity (Miovsky et al., 2004, 2006, 2007): Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování (Pavlas Martanová /Ed./, 2012a), Certifikační řád a metodika místního šetření pro proces certifikace dle Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování (Pavlas Martanová, 2012b), Manuál certifikátora: nástroj k praktické realizaci procesu certifikace dle Certifikačního řádu a metodiky místního šetření v souladu se Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování (Pavlas Martanová, 2012c), Čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství (Charvát et al., 2012), doporučená struktura a rozsah Minimálního preventivního programu školské prevence rizikového chování (Miovsky et al., 2012).

● 2 KLÍČOVÉ PUBLIKACE

● 2 / 1 Výkladový slovník základních pojmů mezioborové školské prevence rizikového chování

Platná citace

Miovský, M. et al. (2012). *Výkladový slovník základních pojmů mezioborové školské prevence rizikového chování*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Autorský tým

Michal Miovský, Tereza Adámková, Lenka Čablová, Tomáš Čech, Pavla Doležalová, Lenka Endrödiiová, Roman Gabrhelík, Miroslav Charvát, Lucie Jurystová, Lenka Macková, Veronika Pavlas Martanová, Monika Neveralová, Petr Novák, Olga Orosová, Lenka Skácelová, Lenka Šťastná, Michaela Širůčková, Michaela Štefunková, Jaroslav Vacek, Jana Zapletalová.

General information

The main entries with relevance to the primary prevention of risk behaviour are arranged in alphabetical order. The English equivalents are provided for each headword in this explanatory dictionary in order to facilitate work with professional literature written in English. Each entry starts with a brief general description which provides the reader with key information about the subject matter. Each headword is then explored further using 500-900 words. Compound entry words, cross-referenced entry words, and key words are highlighted in order to make the publication more user-friendly. A list of source literature and recommended reading is provided at the end of each entry. Thus, the reader has an opportunity to consult primary sources pertaining to the subject matter covered by the entry. Equally, they may search for further information, if needed. The subject and name indices at the end of the book may be used to look up specific terms throughout the text.

Availability

The computerised version of the publication in PDF format is available on the website of the Department of Addictology: <http://www.adiktologie.cz>. The full text version can be found under the "Publications" heading, in the "Monographs" section. The hard copy version of the book was published in a limited print run and is basically unavailable now.

Contents

The publication contains a total of 28 key (primary) entries (each of them encompassing other – secondary – concepts which make up the description of the headword) relevant to the prevention of risk behaviour:

- Certification of quality in primary prevention
- Target groups in primary prevention
- Self-management
- Electronic media in primary prevention
- Evaluation of preventive programmes and interventions
- Risk and protective factors
- Implementation of preventive programmes
- Intermediators
- Intervention
- Coordination and coordinators of preventive programmes
- Methodology
- Primary prevention methods
- Basic school-based preventive programme
- Normality in primary prevention
- Primary prevention professional
- Prevention
- Preventive effect of repression (punishment)
- Settings for preventive programmes and interventions
- Primary prevention approaches

Informace o publikaci

Základní hesla relevantní pro primární prevenci rizikového chování mají abecední řazení. Všechna hlavní hesla výkladového slovníku jsou opatřena anglickým ekvivalentem pro usnadnění práce s anglicky psanou odbornou literaturou. Na začátku každého ze zpracovaných hesel je uvedena krátká charakteristika hesla, která obsahuje klíčové informace. Takto se čtenář rychle seznámí s obsahem hesla. Podrobně rozpracovaný význam hesla je zpracován v rozsahu 500–900 slov. Graficky zvýrazněny jsou složená a vizová hesla a klíčové pojmy, což má za cíl usnadnit čtenářům orientaci a usnadnit práci s textem. Na konci každého hesla je seznam použité literatury a seznam literatury doporučené. Čtenář si tak může dohledat primární zdroje, které se k heslu vztahují, stejně tak si může v případě zájmu dohledat rozšiřující informace. Věcný a jmenný rejstřík na konci publikace lze použít pro dohledání místa v textu, kde je hledaný pojem uveden.

Dostupnost

Publikace je dostupná v elektronické podobě ve formátu *.pdf na stránkách Kliniky adiktologie: <http://www.adiktologie.cz>. V plné verzi je text umístěn v kategorii „Publikace“, v sekci „Monografie“.

V tištěné podobě byla kniha vydána v omezeném nákladu a je již prakticky nedostupná.

Obsah

Publikace obsahuje celkem 28 klíčových (primárních) hesel (v rámci kterých jsou zpracovány samozřejmě další – sekundární – hesla, z nichž je výklad klíčového pojmu sestaven) pro prevenci rizikového chování:

- Certifikace kvality v primární prevenci
- Cílové skupiny v primární prevenci
- Dovednosti sebeovlivnění
- Elektronická média v primární prevenci
- Evaluace preventivních programů a intervencí
- Faktory rizikové a protektivní
- Implementace preventivních programů
- Intermediátoři
- Intervence
- Koordinace preventivních programů a koordinátoři
- Metodika
- Metody v primární prevenci
- Minimální preventivní program
- Normalita v primární prevenci
- Pracovník v primární prevenci
- Prevence
- Preventivní dopad represe
- Prostředí realizace preventivních programů a intervencí
- Přístupy v primární prevenci
- Rizikové chování

- Risk behaviour; problem behaviour; risk-taking behaviour
- Social pathologies
- Social skills
- School counselling service
- Theoretical concepts in the primary prevention of risk behaviours
- Types of preventive interventions
- Primary prevention education
- Basic levels of prevention implementation
- Life skills

Possible use

The explanatory dictionary goes beyond the field of the primary prevention of risk behaviour. It is the first publication that deals exclusively with the prevention-related terminology and seeks to address the challenges ensuing from its interdisciplinary and inter-agency nature. We believe that this publication may be useful in undergraduate and graduate academic programmes in a range of fields, in life-long learning, and in the prevention of risk behaviour. Prevention workers in non-governmental organisations may find the dictionary useful in structuring and developing their own preventive interventions, drawing up subsidy applications to be filed with the relevant subsidy agencies and ministries, evaluating the effectiveness of preventive interventions, and in enhancing their own knowledge.

● 2 / 2 Primary Prevention of Risk Behaviour in the School System

Full reference

Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.). (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Team of authors

The authors of this book comprise a team of experts who were involved in the systematic development of the prevention of risk behaviour in the Czech Republic in at least the last decade. The team of authors may also be considered well-balanced in terms of the representation of different areas of expertise and institutions that the respective authors are affiliated with. The authors include Pavel Bártík, Leona Běhounková, Martina Budinská, Milan Černý, Pavla Doležalová, Roman Gabrhelík, Naďa Holická, Michal Kolář, Sylva Majtnerová Kolářová, Pavel Kubů, Veronika Pavlas Martanová, Michal Miovský, Petr Novák, Jiří Pilař, Václav Pilík, Lenka Skácelová, Ivana Slavíková, Michaela Širůčková, Stanislav Štech, Lenka Šťastná, Lenka Šuntilová, Barbora Václavková, Michaela Veselá, and Jana Zapletalová. All the editors are indicated in the citation item.

- Sociálně patologické jevy
- Sociální dovednosti
- Školní poradenské pracoviště
- Teoretické koncepty v primární prevenci rizikového chování
- Typy preventivních intervencí
- Vzdělávání v primární prevenci
- Základní úrovně provádění prevence
- Životní dovednosti

Možná využití

Výkladový slovník překračuje oblast školní primární prevence rizikového chování. Je první publikací, která se věnuje výhradně preventivní terminologii a snaží se překlénout úskalí její mezioborovosti a mezirezortnosti. Předpokládáme, že publikace najde využití v pregraduální výuce různých oborů, stejně tak v oblasti celoživotního vzdělávání v prevenci rizikového chování. Preventivní pracovníci nestátních neziskových organizací mohou používat výkladový slovník jako podklady při strukturování a vývoji vlastních preventivních intervencí, při psaní dotačních žádostí na dotčené dotační agentury a rezorty, při vyhodnocování efektivity preventivních intervencí, při zvyšování vlastních znalostí atd.

● 2 / 2 Primární prevence rizikového chování ve školství

Platná citace

Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.). (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Autorský tým

Autorský tým publikace je složen z odborníků, kteří se minimálně poslední desetiletí podílejí na systematickém rozvíjení prevence rizikového chování v České republice. Autorský tým lze považovat za vyvážený také z hlediska zastoupení jednotlivých odborností i z pohledu zastoupení institucionálního, které jednotliví autoři reprezentují. Editoři jsou uvedeni v plné citaci. Autorský kolektiv: Pavel Bártík, Leona Běhounková, Martina Budinská, Milan Černý, Pavla Doležalová, Roman Gabrhelík, Naďa Holická, Michal Kolář, Sylva Majtnerová Kolářová, Pavel Kubů, Veronika Pavlas Martanová, Michal Miovský, Petr Novák, Jiří Pilař, Václav Pilík, Lenka Skácelová, Ivana Slavíková, Michaela Širůčková, Stanislav Štech, Lenka Šťastná, Lenka Šuntilová, Barbora Václavková, Michaela Veselá, Jana Zapletalová.

General information

The book deals with the area of the school-based prevention of risk behaviour in terms of general theory and practice, including legislative issues. In the Czech Republic, the school-based prevention of risk behaviour has experienced the greatest advances. The schools and educational institutions allow prevention providers easy access to the target groups in a setting which is safe for the delivery of preventive programmes. The way it is conceived makes this original publication the very first achievement of its kind as regards the school-based prevention of risk behaviour in the Czech Republic. In collaboration with the authors of the individual chapters, the editors sought to compile a body of texts that would provide a condensed and comprehensive account of the current state of affairs concerning the prevention of risk behaviour within the Czech school system. The book includes standard features intended for the reader's convenience when using the book (such as lists of references, abbreviations, figures and tables, and name and subject indices).

Availability

The publication in its computerised version (in PDF format) is available on the website of the Department of Addictology, the institution responsible for the implementation of the VYNSPI project: <http://www.adiktologie.cz>. The full text version can be found under the "Publications" heading, in the "Monographs" section. The hard copy version of the book was published in a limited print run and is basically unavailable now.

Contents

The book consists of seven main chapters.

The history and current approaches to the primary prevention of risk behaviour in the Czech Republic

The history of programmes for the primary prevention of risk behaviour. The introductory chapter reflects on the complex fortunes of prevention in the Czech Republic since the mid-1990s. The development of preventive activities was often hampered by the lack of consistent policies and conceptual frameworks and sometimes even unprofessional measures. Nevertheless, the chapter presents evidence showing that the area of prevention in the Czech Republic is making headway. Professional approaches are being adopted and effective ways of reducing undesirable forms of risk behaviour in the community are being sought.

Programmes for the primary prevention of risk behaviour: basic approaches and objectives. This section introduces the basic conceptual framework for prevention and the key terms which are essential for further work with the text.

Informace o knize

Kniha je zaměřena oblast prevence rizikového chování ve školství z hlediska základní teorie i praxe, včetně legislativních otázek. Školní prevence rizikového chování je v České republice nejvíce rozvinutou oblastí. Školy a školská zařízení umožňují realizátorům prevence snadný přístup k cílovým skupinám, v prostředí, které je pro realizaci preventivních programů bezpečné. Takto pojatá původní publikace je v oblasti školní prevence rizikového chování v České republice první svého druhu. Snahou editorů bylo ve spolupráci s autory dílčích kapitol sestavit soubor textů, které by v ucelené formě na jednom místě shrnovaly současný stav prevence rizikového chování v prostředí českého školství. Kniha obsahuje standardní údaje, které mají za cíl usnadnit čtenáři orientaci v textu (použitá literatura, použité zkratky, jmenný rejstřík, věcný rejstřík, seznam obrázků a seznam tabulek).

Dostupnost

Publikace je v elektronické podobě ve formátu *.pdf dostupná na stránkách Kliniky adiktologie, řešitelské instituce projektu VYNSPI: <http://www.adiktologie.cz>. V plné verzi je text umístěn v kategorii „Publikace“, v sekci „Monografie“. V tištěné podobě byla kniha vydána v omezeném nákladu a je již prakticky nedostupná.

Obsah

Publikace sestává z celkem sedmi hlavních kapitol.

Historie a současné pojetí primární prevence rizikového chování v České republice

Historie programů primární prevence rizikového chování – Úvodní kapitola reflektuje složitý vývoj prevence v České republice od poloviny 90. let minulého století. Nekoncepčnost a často i neprofesionální kroky brzdily vývoj prevence. I přesto přináší kapitola důkazy o tom, že se oblast prevence v České republice rozvíjí, směřuje k profesionalitě a hledá efektivní cesty, jak snižovat výskyt nežádoucích forem rizikového chování ve společnosti.

Základní pojetí a cíle programů primární prevence rizikového chování – Představuje základní koncepční rámec v prevenci, představuje klíčové pojmy, které jsou nezbytné pro další práci s textem.

Primary prevention: background and theoretical framework

Risk behaviour and its psychosocial correlations. This is one of the core concepts in terms of school-based prevention; its wider psychological and social context is also covered. *The principles of the effective prevention of risk behaviour among children and young people.* The criteria which are considered the cornerstones of effective primary prevention are introduced here as ten items. *Basic levels of primary prevention implementation.* This section provides information about the basic division into universal, selective, and indicated prevention, according to the target group. *Theoretical models in primary prevention and basic types of preventive programmes.* This section presents the basic types of theoretical prevention-related concepts and, in its second part, the most common types of preventive interventions. *Target groups of primary prevention programmes.* In prevention, the identification of different target groups is vital for the development, implementation, and evaluation of preventive interventions, as well as in terms of the subsidy policy. *Community collaboration and the basic approach to community-based primary prevention.* This section introduces prevention at the community level as one of the cornerstones of prevention.

System of school-based primary prevention of risk behaviour

Organisational framework of school-based prevention in the Czech Republic. This section introduces the horizontal and vertical levels of the coordination of school-based prevention in the Czech Republic and strategic documents and programmes. Options for possible future forms of coordination at both the regional and local levels are also outlined. *Definitions of main types of risk behaviour addressed by school-based prevention.* *School counselling service.* The reader will become familiar with counselling services provided in schools. *School prevention worker.* This section outlines the methodological, coordination, information and counselling activities performed by an education professional who has received specific training in prevention. *Prevention of risk behaviour in the setting of institutional education and care.* This section discusses preventive measures adopted within the system of the alternative care of vulnerable children, the structures and resources of the relevant facilities, and the future prospects of prevention in institutional care settings. *The role of non-governmental organisations in primary prevention.* This section underlines the irreplaceable role of NGOs in the system of prevention.

Basic school-based preventive programme

Drawing up the Basic Preventive Programme. Step by step, this section describes the process of developing the Basic Preventive Programme, the implementation of which is

Východiska a teoretický rámec primární prevence

Rizikové chování a jeho psychosociální souvislosti – Pro školní prevenci je jedním z ústředních konceptů, přičemž je uveden v širších souvislostech psychologických a sociálních. *Zásady efektivní prevence rizikového chování u dětí a mládeže* – V 10 bodech jsou představena kritéria, která jsou považována za pilíře efektivní primární prevence. *Základní úrovně provádění primární prevence* – Z hlediska cílové skupiny základní dělení na všeobecnou, selektivní a indikovanou prevenci. *Teoretické modely v primární prevenci a základní typy preventivních programů* – Představeny jsou základní typy teoretických konceptů v prevenci, ve druhé části nejčastěji realizované typy preventivních intervencí. *Cílové skupiny primárněpreventivních programů* – Diferenciace cílové skupiny v prevenci je klíčová pro vytváření preventivních intervencí, také pro jejich realizaci a evaluaci, ale i pro dotační politiky. *Komunitní spolupráce a základní pojetí primární prevence v komunitě* – Představuje prevenci na komunitní úrovni jako jeden z jejích pilířů.

Systém školské primární prevence rizikového chování

Organizační rámec školské prevence v ČR – Představuje horizontální a vertikální úroveň koordinace školské prevence v České republice, stejně tak strategické dokumenty a programy. Představeny jsou i budoucí možnosti koordinace na regionální a místní úrovni. *Definice hlavních typů rizikového chování, na které se ve školské prevenci zaměříme.* *Školní poradenské pracoviště* – Čtenáři se seznámí s poradenskými službami poskytovanými ve školách. *Školní metodik prevence* – Vymezuje metodické, koordinační, informační a poradenské činnosti v prevenci speciálně kvalifikovaného pedagogického pracovníka. *Prevence rizikového chování v podmínkách ústavní výchovy a péče* – Pojednává o preventivním působení v rámci systému náhradní výchovné péče o ohrožené děti, jaká je struktura a jaké jsou možnosti jednotlivých typů zařízení, i o budoucnosti prevence v podmínkách ústavní péče. *Úloha nestátních neziskových organizací v primární prevenci* – Upozorňuje na nezastupitelnou roli NNO v systému prevence.

Minimální preventivní program školy

Postup při zpracování Minimálního preventivního programu – V jednotlivých krocích představuje postupy jak navrhnout MPP, jehož realizace je povinná pro každou školu

mandatory for every school in the Czech Republic. *Documentation and other components of the Basic Preventive Programme*. This section specifies all the integral and useful documents which are used to account for and evaluate school-based prevention.

Evaluation of preventive programmes

Types of evaluation according to programme stages under study. This section provides general information about the preparation, process, and outcome evaluations. *Types of evaluation according to the research design used*. Experimental, quasi-experimental, and non-experimental evaluations are explained here. *Contraindication for evaluation and possible secondary effects*. Examples from the recent history of prevention in the Czech Republic are provided in order to show how difficult it may be to evaluate preventive interventions without clearly defined and measurable objectives or definitions and target groups. *Evaluation of preventive programmes in practice*. This section refers to rigorous evaluation studies that have been published. *Certification of preventive programmes*. This section presents the national system of certification of programmes aimed at substance use prevention and summarises the practical experience of applying such a system in the previous years. *The Czech School Inspectorate and its role*. The collection and analysis of information about the methods and extent of the implementation of prevention in schools and educational institutions should be an integral part of the entire school-based prevention system.

Support for training in prevention and sources of relevant information

Sources of information on primary prevention. The information in this chapter may help the reader locate electronic sources of relevant information on prevention. *Overview of prevention-related training activities and study materials on primary prevention*. This follow-up chapter provides guidance as to what to look for when considering the quality of information sources.

School-based socialisation, disciplining, and prevention of risk behaviour

In comparison to the previous ones, this chapter addresses more complex issues. The reader is faced with rather provocative questions which defy clear-cut and simple answers.

In addition, the book includes practice-oriented appendices featuring recommended procedures applicable to selected model situations: *Working with external agencies in addressing the social and legal protection of children and safety issues; Recommended procedures and guidance applicable to model situations involving sexual abuse, substance*

in ČR. Dokumentace a další součásti MPP – Co vše jsou nedílné či užitečné písemnosti, které slouží k evidenci a evaluaci prevence realizované v rámci školy.

Evaluace preventivních programů

Typy evaluací z hlediska hodnocených fází programu – V základních rysech seznamuje s evaluacemi přípravy, procesu a výsledku. *Typy evaluací z hlediska užitého typu výzkumného plánu* – Vysvětluje experimentální, kvaziexperimentální a neexperimentální evaluaci. *Kontraindikace evaluace a možné neplánované dopady* – Na příkladech z recentní historie prevence v České republice představuje, jak obtížné může být hodnotit preventivní intervenci bez jasně definovaných a měřitelných cílů či definic nebo cílové skupiny. *Provádění evaluace preventivních programů v praxi* – Krátce odkazuje na některé publikované vědecké evaluační studie. *Certifikace preventivních programů* – Představuje celonárodní systém certifikací programů primární prevence užívání návykových látek a shrnuje výsledky několikaleťových praktických zkušeností. *Česká školní inspekce a její role* – Nedílnou součástí celého systému školské prevence je získávání a analýza informací o způsobu a míře realizace prevence ve školách a školských zařízeních.

Podpora vzdělávání a zdroje informací v prevenci

Informační zdroje v primární prevenci – Informace v kapitole mohou usnadnit orientaci v elektronických zdrojích informací v prevenci. *Přehled preventivních vzdělávacích činností a výukových materiálů pro primární prevenci* – Navazující kapitola, podle čeho se rozhodovat při posuzování kvality zdrojů informací.

Školní socializace, disciplinace a prevence rizikového chování

V porovnání s předchozími kapitolami svým způsobem náročnější kapitola, ve které čtenář najde provokativní otázky, na něž se těžko hledá jasná a jednoduchá odpověď.

Dále kniha obsahuje praktické přílohy s doporučenými postupy ve vybraných modelových situacích: *Spolupráce s vnějšími subjekty při zajištění sociálně-právní ochrany dítěte a bezpečnostních otázek, Doporučené postupy a rady v modelových situacích pro oblast sexuálního zneužívání, návykových látek a extrémních projevů agrese. Doporučené*

use, and extremely aggressive behaviour; Recommended procedures and guidance applicable to model situations involving truancy; Prevention of school bullying; Overview of prevention-related legislation; Sources of funding available to the Ministry of Education for primary prevention, and Basic and recommended reading on primary prevention. Enclosed in the book is the "Map of Assistance", a separate sheet in A0 format which includes pre-printed boxes into which the contact details of relevant regional services (such as the regional school-based prevention coordinators, psychologists, general practitioners, and social services) may be entered.

Possible use

This publication may serve as a textbook for undergraduate and graduate academic programmes in a range of fields (especially education, addictology, and psychology), as well as for life-long learning, including specialisation courses. It may be a useful source of information for beginning prevention professionals at both the regional and local levels, prevention coordinators, and education professionals acting as school prevention workers, as well as other school staff members.

● 2 / 3 School-based Prevention of Risk Behaviour: examples of good practice

Full reference

Širůčková, M., Miovský, M., Skácelová, L. a kol. (2012). *Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Team of authors

Michaela Širůčková, Michal Miovský, Lenka Skácelová, Anna Aujezká, Iva Burešová, Roman Gabrhelík, Pavol Hašan, Miroslav Charvát, Lucie Jurystová, Pavlína Kolářová, Petra Kubišová, Lenka Macková, Eva Maierová, Kateřina Melánová, Veronika Pavlas Martanová, Lenka Skácelová, Kateřina Smutná, Jana Udatná, Eliška Vondráčková, Kateřina Zaplatilová, and Iva Žaloudíková

General information

This manual contains tested and proven primary prevention programmes at three different levels of implementation, depending on the target group, i.e. universal, selective, and indicated prevention. Structured specifications of each programme are provided in a summary table which includes the following information: Level of implementation (universal, selective, and indicated), Area of focus (non-specific, specific), Target group (e.g. pre-school children, family, etc.), Form (e.g. interactive), Duration (short-, mid-, or long-term programme), and Provider (deliverer's contact details). The description of each programme has a consis-

postupy a rady v modelových situacích pro oblast záškoláctví, Prevence šikanování na školách, Přehled legislativy pro oblast prevence, Finanční zdroje MŠMT pro realizaci primární prevence, Základní a doporučená literatura pro oblast primární prevence. V tištěné podobě je do publikace vložena tzv. „Mapa pomoci“. Jedná se o volný list formátu A0, kde jsou předtištěny kolonky pro zanesení regionálních kontaktních údajů na klíčové profese (např. krajský školský koordinátor prevence, psycholog, praktický lékař, sociální péče aj.).

Možná využití

Publikace může sloužit jako učebnice v pregraduální výuce různých oborů (zejm. pedagogiky, adiktologie, psychologie), stejně tak v rámci celoživotního vzdělávání, včetně specializačních kurzů. Jako cenný zdroj informací může sloužit začínajícím preventivním odborníkům na regionální i oblastní úrovni, koordinátorům prevence, pedagogům-školním metodikům prevence, ale i ostatním pracovníkům školy.

● 2 / 3 Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování

Platná citace

Širůčková, M., Miovský, M., Skácelová, L. et al. (2012). *Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Autorský tým

Michaela Širůčková, Michal Miovský, Lenka Skácelová, Anna Aujezká, Iva Burešová, Roman Gabrhelík, Pavol Hašan, Miroslav Charvát, Lucie Jurystová, Pavlína Kolářová, Petra Kubišová, Lenka Macková, Eva Maierová, Kateřina Melánová, Veronika Pavlas Martanová, Lenka Skácelová, Kateřina Smutná, Jana Udatná, Eliška Vondráčková, Kateřina Zaplatilová, Iva Žaloudíková.

Informace o knize

Manuál obsahuje vybrané prověřené a osvědčené programy z oblastí primární prevence na třech úrovních provádění z hlediska cílové skupiny, tj. všeobecná, selektivní a indikovaná prevence. Specifikace každého programu je uvedena vždy jednotně v přehledové tabulce, která obsahuje informace: úroveň provádění (všeobecná, selektivní a indikovaná), oblast zaměření (nespecifická, specifická), cílová skupina (např. předškolní děti, rodiče), forma (např. interaktivní), délka programu (krátko-, středně-, dlouhodobý program), poskytovatel (kontaktní informace o realizátorovi). Popis každého programu má jednotnou, předem defino-

tent predefined structure. The mandatory information includes the name of the preventive programme, its annotation, a description of its theoretical background, its objectives, a description of the target group, a description of the time frame, the content of the programme, the requirements for human resources, its contraindications and limitations, the method used for evaluation of the effectiveness of the programme, the requirements for equipment and aids, physical and spatial requirements, follow-up activities and suitable combinations, support (e.g. via the internet), the tentative cost of the programme, and the provider's full contact information. For the future, the authors of the manual wish to update and complement it with additional programmes which may emerge in the field of the prevention of risk behaviour, as well as initiating a project which would make it possible for other teams of authors and organisations to add their programmes to the manual so that they could be shared by other practitioners.

Availability

As in the previous cases, the computerised version of this publication (in PDF format) is also available on the website of the Department of Addictology: <http://www.adiktologie.cz>. The full text version can be found under the "Publications" heading, in the "Monographs" section. The hard copy version of the book was published in a limited print run and is basically unavailable now.

Contents

The publication features a total of 14 preventive programmes that may be considered examples of good practice in the field of the prevention of risk behaviour in the Czech Republic. Five programmes come under the category of prevention pertaining to no specific subject matter. They focus on attitudes, communication, problem solving, the psychosocial atmosphere, and coping strategies. The target groups range from pre-school children to parents and education professionals. The programmes are as follows:

- Course of effective parenthood step by step
- Personal development methodology
- "Little fairytale school"
- "The classroom – a little kingdom"

A total of ten programmes were selected for the specific prevention category. They are designed to address truancy, bullying, cyberbullying, high-risk sports and risk-taking behaviour on roads, racism and xenophobia, the negative impact of religious sects, and the prevention of the use of addictive substances – tobacco, alcohol, and illicit drugs. These interventions are primarily aimed at primary and secondary schoolchildren and education professionals. They are the following programmes:

vanou strukturu. Povinně obsahuje: název preventivního programu, anotaci programu, popis teoretických východisek programu, cíle programu, popis cílové skupiny, popis časové struktury, obsah programu, personální nároky, kontraindikace a omezení, způsob hodnocení efektivity programu, materiální požadavky a pomůcky, prostorové požadavky, návaznosti a vhodné kombinace, podpůrné materiály (např. Internet), přibližnou cenu programu, plné kontakty na realizátora. Cílem autorů je v budoucnu Manuál aktualizovat a rozšiřovat o další programy, které se v oblasti prevence rizikového chování objeví, a iniciovat projekt, v jehož rámci by mohly další autorské kolektivy a organizace přidávat do manuálu své programy, které by tam mohly být sdíleny dalšími odborníky z praxe.

Dostupnost

Podobně jako předchozí publikace je i tato dostupná v elektronické podobě ve formátu *.pdf na stránkách Kliniky adiktologie: <http://www.adiktologie.cz>. V plné verzi je text umístěn v kategorii „Publikace“, v sekci „Monografie“. V tištěné podobě byla kniha vydána v omezeném nákladu a je již prakticky nedostupná.

Obsah

Do publikace je zařazeno celkem 14 preventivních programů, které lze považovat za příklady dobré praxe prevence rizikového chování v České republice. Čtyři programy jsou v kategorii nespecifické prevence. Zaměřují se na postoje, motivaci, komunikaci, řešení problémů, psychosociální klima a strategie zvládnutí, rozpětí cílových skupin jsou od dětí předškolního věku až po rodiče či pedagogické pracovníky:

- Kurz efektivního rodičovství krok za krokem
- Metodika osobního rozvoje
- Pohádková školička
- Třída – to je malé království

Pro kategorii specifické prevence bylo vybráno celkem deset programů, zaměřených na záškoláctví, šikanu, kyberšikanu, rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, rasismus a xenofobii, negativní působení sekt, prevenci v adiktologii – kouření, alkohol, nelegální drogy atd. Cílovými skupinami jsou zejména žáci základních škol, studenti středních škol a pedagogičtí pracovníci:

- Metodika prevence užívání návykových látek
Unplugged
- Minimalizace šikany
- (Ne)tolerantně to jde nejlíp!
- Normální je nekouřit

- Unplugged methodology for the prevention of substance use
- Reducing bullying
- “(In)tolerance is the best way!”
- “Not smoking is normal”
- Peer programme
- Preventure – a method for the indicated primary prevention of substance use and other high-risk behaviours
- Programme of targeted prevention at basic schools¹
- Addressing problem behaviour at the second level of basic schools (11-15 age group)
- “Brave hearts”
- Multi-system model of group psychotherapy for children, a model of indicated and selective primary prevention – group counselling for schoolchildren (aged 6 to 15) showing problem behaviour and their parents

The programmes were selected on the basis of their quality being assessed by professionals with wide experience in the field. It should be noted, however, that not all the programmes introduced in the publication have been evaluated in terms of their effectiveness. This remains a challenge for the future.

Possible use

In addition to its use for undergraduate and graduate academic programmes and life-long learning courses, the manual may also be useful for prevention workers at the regional and local levels as a reference framework in assessing the quality of similar preventive programmes that may be found in practice. The manual may be of particular significance for school prevention workers, as it may help them in developing the Basic Preventive Programme for their schools and provide them with guidance as to which provider and which type of preventive programme to seek in order to address their specific needs. Moreover, a school prevention worker may decide to establish cooperation with any of the providers of preventive interventions featured in the manual.

● 3 CONCLUSION

In this article, we introduced three out of a total of eight key publications created as part of the VYNSPI project. Their purpose is to contribute to the development of the school-based prevention of risk behaviour and open a discussion about the quality and benefit of such texts for the field of prevention as a whole. We see the existence of these materials as the basis or a starting point for further discussion, not an exhaustive or authoritative account created in an attempt to enforce a uniform approach to this area. In fact,

^{1/} Attended by children aged 6–15.

- Peer program
- Preventure – metoda indikované primární prevence užívání návykových látek a jiného rizikového chování
- Program cílené prevence na základních školách
- Řešení problémového chování na 2. stupni ZŠ
- Statečná srdce
- Multisystémový model dětské skupinové psychoterapie, model indikované a selektivní primární prevence – skupiny pro děti ze ZŠ s problémovým chováním a jejich rodiče

Výběr programů podléhal posouzení kvality programů zkušenými profesionály v oboru. Považujeme nicméně za nezbytné upozornit, že ne všechny programy, které jsou v publikaci představeny, byly podrobeny evaluaci efektivity, která v těchto případech zůstává výzvou pro budoucnost.

Možná využití

Vedle využití Manuálu v pregraduální výuce a v kurzech celoživotního vzdělávání věříme, že publikace bude sloužit metodikům prevence na regionální a oblastní úrovni jako referenční rámec při posuzování kvality podobných preventivních programů, které mohou být v praxi implementovány. Specifický význam může mít Manuál pro školní metodiky prevence, jimž může pomoci při tvorbě Minimálního preventivního programu školy a s tím, jakého realizátora a s jakým typem preventivních programů může pozvat na půdu školy. Školní metodik prevence se současně může rozhodnout přizvat ke spolupráci přímo toho realizátora preventivní intervence, který publikoval v Manuálu.

● 3 ZÁVĚR

V článku jsme představili tři z celkem osmi klíčových publikací vzniklých v rámci projektu VYNSPI. Jejich cílem je přispět k rozvoji oblasti školní primární prevence rizikového chování a otevřít diskusi o kvalitě a přínosu tohoto typu odborných textů pro celou oblast prevence. Existenci těchto materiálů chápeme jako základ, podnět pro další diskusi a nikoli jako taxativní či autoritativní pokus o uniformizaci této oblasti. Naopak je smyslem celé této snahy rozproudit více diskusi právě o tom, co a kdo dělá, jak to dělá a jak tomu říkáme, jak si ověřujeme, že to, co si od prevence slibujeme, je skutečně naplňováno a do jaké míry? Možná také za ja-

the rationale behind these efforts was to generate a wider debate about who does what and how, what we call it, and how we test whether what we expect from prevention is truly achieved and to what extent. Last but not least, we should also ask about the costs of such activities. It is our dearest wish that in the following years these texts will be revised, improved, and extended in order to be of the greatest use to their target readership.

kou cenu? Velmi si přejeme, aby v následujících letech docházelo k revizím textů, ke zvyšování jejich kvality a objemu tak, aby mohly co nejlépe sloužit cílovým skupinám.

REFERENCES / LITERATURA

- Charvát, M., Jurystová, L., & Mioviský, M. (2012). *Čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství* [Four-level Model of Qualifications for Practitioners in the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour]. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Mioviský, M. a kol. (2012). *Výkladový slovník základních pojmů mezioborové školské prevence rizikového chování* [Interdisciplinary School-based Primary Prevention: the explanatory dictionary of basic terms]. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Mioviský, M., Broža, J., & Štastná, L. (2003). Analýza systému koordinace a řízení krajské protidrogové politiky [Regional drug policy coordination and management system analysis]. *Adiktologie*, 3 (2), 70-91.
- Mioviský, M., Kubu, P., & Mioviska, L. (2004). Evaluace programů primární prevence užívání návykových látek ČR: základní východiska a aplikační možnosti [Evaluation of Addictive Substance Use Primary Prevention Programmes in the Czech Republic: general background and application possibilities]. *Adiktologie*, No. 3, 288-305.
- Mioviský, M., Mioviska, L., Rehan, V., & Trapkova, B. (2007). Substance Use in Fifth- and Seventh-grade Basic School Pupils: review of results of quasi-experimental evaluation study. *Československá psychologie*, 51, Supplementum 51, 109-118.
- Mioviský, M., Mioviska, L., Trapkova, B., & Rehan, V. (2006). Užívání alkoholu u dětí 5. a 7. tříd základních škol: výsledky kvaziexperimentální evaluační studie [Alcohol Use in Fifth- and Seventh-grade Basic School Pupils: results of quasi-experimental evaluation study]. *Adiktologie*, 6 (2), 162-173.
- Mioviský, M., Skácelová, L., & Čablová, L. (2012). *Doporučená struktura a rozsah Minimálního preventivního programu školské prevence rizikového chování* [Recommended Structure and Scope of the Basic Preventive Programme of the School-based Prevention of Risk Behaviour]. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Mioviský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., & Novák, P. (Eds.) (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství* [Primary Prevention of Risk Behaviour in the School System]. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Mioviský, M., Stastná, L., Gabrhelík, R., & Jurystová, L. (2011). Evaluation of the Drug Prevention Interventions in the Czech Republic. *Adiktologie*, 11(4), 236-247.
- Pavlas Martanová, V. (ed.) (2012). *Certifikační řád a metodika místního šetření pro proces certifikace dle Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování* [Certification Rules and On-site Inspection Guidelines for the Process of Certification according to the Standards of Professional Competency of Providers of the Programmes of the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour]. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Pavlas Martanová, V. (ed.) (2012). *Manuál certifikátora: nástroj k praktické realizaci procesu certifikace dle Certifikačního řádu a metodiky místního šetření v souladu se Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování* [Certifier's Manual: a tool for the practical implementation of the process of certification according to the Certification Rules and On-site Inspection Guidelines in compliance with the Standards of Professional Competency of the Providers of the Programmes of the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour]. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Pavlas Martanová, V. (ed.) (2012). *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování* [Standards of Professional Competency of Providers of the Programmes of the School-based Primary Prevention of Risk Behaviour]. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Širůčková, M., Mioviský, M., Skácelová, L. a kol. (2012). *Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování* [School-based Prevention of Risk Behaviour: examples of good practice]. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.